

FUTBOL SAHALARI VE SPOR SALONLARINDAKİ HAK İHLALLERİ VE TARAFTARLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ
A Study on the Violation of the Rights in The Football Fields and Sport Halls and Their Impact On the Fans

Ahmet TALİMCİLER¹

Abstract

This study intends to emphasize the consequences of rights violations in football fields and sport halls and their effects on the fans. In these places, not only the fans' freedom of watching games is hindered, but also they might be intimidated through harshness and violence. The commercialization of sports leads an increase in ticket prices and changes the status of the fans into customer or consumer. As a result of these developments, the fans are led to outside of stadiums (they became outsiders) and an increase in the amount of violence occurred. Today, the bond which is constructed between the identity of individuals and teams struggling in the football field and sport halls gained more importance. The effort to remove the masses of fans from these areas is a significant interference to the space of living. As a result of such neo-liberal practices which lessen the meaning of "game" in its essence by emphasizing the financial dimension, the rights of masses are hindered in terms of supporting (bonding) a sport club and enjoying with their success.

Keywords: Fans, Rights violation, Violence, Sport, Football.

¹ Dr., Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.

Özet

Bu çalışmanın amacı, futbol sahaları ve spor salonlarında yaşanan hak ihlalleri ve bu ihlallerin yarattığı sonuçlarının taraftarlar açısından yaratmış olduğu etkileri gösterilmesidir. Taraftarların, bu mekânlar içerisinde şiddete maruz kalmaları yanı sıra, oyunu seyretme özgürlükleri de engellenebilmektedir. Sporun endüstrileşme süreci içerisinde bilet fiyatlarının yükseltilmesi ile birlikte taraftar kitlesi yerini müşteri ya da tüketicilere bırakmaya başlamıştır. Bu uygulamalar sonrasında taraftarlar stadyumun dışına yönlendirilmeye başlanmış ve futbol sahalarında şiddetin dozajı ve etkinliği de yükselişe geçmiştir. Futbol sahaları ve spor salonlarında mücadele eden takımlar ile bireylerin kendi kimlikleri arasında kurmuş oldukları bağın önemi, içinde yaşadığımız dönemde daha da artmıştır. Bu alanlardan geniş kitlelerin dışlanılmaya çalışılması, yaşam alanlarımıza yapılan önemli bir müdahaledir. Oyunun oyunluktan çıkartıldığı, paranın ön plana geçirildiği neo liberal uygulamalar sonrasında kitlenin elinden bir takıma bağlı olma ve onun başarılarından haz duyabilme hakkı alınmış olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Taraftar, Hak ihlali, Şiddet, Spor, Futbol.

Giriş

İnsanın ‘oyunan’ varlıktan, ‘seyreden’ varlığa geçiş süreci içerisinde kat etmiş olduğu yol, insanlık tarihinin geçirdiği yapısal dönüşümlerle doğrudan bağlantılıdır. İnsanın etkin katılımını ve aktif olarak sportif etkinliklerin içerisinde yer aldığı konumunun yerini, oyunların profesyonelleştiği ve seyretmenin öne çıkartıldığı bir sürece bırakması sonrasında oluşmaya başlayan mekânların önemi/değeri günümüzde daha fazla hissedilmeye başlanmıştır. Bu açıdan günümüzde “oyunu tartışmanın zemini aynı zamanda seyretmeyi tartışmak olmalıdır” (Toker, 2005: 8). Oynamak ve oyuna katılma sürecinin terk edilerek seyretmenin benimsendiği sanayi devrimi sonrasındaki toplumsal gelişmeler içerisinde insanın, katıldığı bu sportif etkinliklerde bir taraf olarak yaşadıklarından bir haz alma/seyretme özgürlüğü içerisinde eğlenebilme hakları bulunmaktaydı. Oysa küreselleşme süreci ile birlikte dünyanın yaşadığı ekonomik, siyasal, toplumsal ve kültürel değişme sporu ve spor dallarında da köklü değişikliklerin yaşanmasına neden olacak; bireyin spor yapma/izleme pratikleri ile kendi yaşamı arasında kurmuş olduğu bağlantının belirleyiciliği ortadan kalkacaktır.

Spor ve sportif etkinliklere yüklenen anlamlar değişmeye başlamış, artık spor ve sportif etkinlikler gündelik yaşantımız içerisinde bizim kontrolümüzde ve isteğimiz çerçevesinde yapılan/izlenen etkinlikler olmaktan çık(arıl)mışlardır. ‘Kazanma ve Mutlak Surette Başarma’ anlayışının egemen kılındığı bir toplumsal ortam içerisinde sporun eğlenme/haz alma ve belki de hepsinden önemlisi başarmak değil, içinde yer alabilmek duygularına terk edildiği yeni bir süreç oluşmuştur. Özellikle futbol, diğer spor dallarından daha kapsayıcı bir içeriğe sahip olduğu için bu dönüşüm sürecinde önemli bir yer işgal etmiştir. Futbolun yeni döneme özgü yapılar çerçevesinde örgütlenmesinin ardından yeni bir rasyonellik biçimi oluşmuş ve futbolun kitleler üzerindeki ağırlığı daha çok ön plana çıkartılmıştır. Futbol, toplumsal yaşamın farklı kademelerini bir araya getiren buna karşın yarattığı iktidar duygusu ile insanları bir ortak duyu etrafında toplamayı başarabilen bir fenomen haline gelmiştir. Artık futbolu anlamak ve futbolu izlemek aynı zamanda toplumu anlamak ve toplumsal yaşamdaki olan biten üzerinde de bilgi sahibi olabilmek anlamına gelmektedir. “Bugün futbol, içinden bakılarak farklı toplumlar ve toplumsal yapıların gözlemlenebileceği önemli bir prizma haline gelmiştir... Futbolun kolaylıkla her ortamda oynanabilir bir oyun olması ve içinde barındırdığı göstergelerin toplumsal hayat

içinde taşıdığı anlamların çokluğu, futbolun evrensel bir referans haline gelmesini sağlamıştır” (Talimciler, 2005: 70–71).

Futbol, toplumsal yaşam içerisinde bir ‘minyatür’ model olarak işlev görmekte ve futbol üzerinden toplumsal yaşama bir takım rol ve değer transferleri gerçekleştirilmesinin yanı sıra futbol sahaları toplumsal yaşantımızdaki bir takım olumsuz uygulamalarında sık sık yaşandığı mekânlar haline dönüşmektedir. Toplumsal yaşamda karşı karşıya bırakıldığımız insan hakları ihlallerinin farklı bir biçimini futbol sahalarında da yaşamamıza rağmen, burada olup bitenler üzerinde yeterince bilgi sahibi değiliz. Oysa futbol, ortak bir referans çerçevesi sağlayabildiği ve ortak duyunun inşasına katkıda bulunabildiği için her dönem iktidarlar tarafından dikkatle takip edile gelen bir spor dalı olma özelliğini hiç yitirmemiş ve futbol güç odaklarına geniş bir hareket serbestisi yaratarak, kitlelerin hedefsizleştirilmesinde de iktidarlar tarafından kullanılmıştır. Toplumsal bir ortak payda olarak futbol, yaratmış olduğu kimlik ve aidiyet temelli yapı ile kitlelerin ilgisini ve öfkesini siyasal temelden uzaklaştırmaktadır. Futbol, içinde bulunduğumuz dönemin en etkili iktidar nesnelere bir tanesine dönüşmüştür ve bu yüzden de futboldan söz ettiğimiz her an, aynı zamanda ekonomiden-siyasetten-kimlikten-şiddetten-toplumsal yaşantı içerisindeki bir takım değişimlerden ve sıkıntılardan da söz ediyor olmaktadır. “Yeni futbol anlayışı ve düzenine getirilecek olan eleştiriler bir anlamda var olan ekonomik düzen ve politikalara getirilecek eleştiriler olarak da okunabilir, futbol üzerinden meşrulaştırılan değerlerle, sanayi-ekonomi üzerinden meşrulaştırılan değerlerin paralel olduğunu görebiliriz. Futbol ve futbol dünyası üzerinden yürütülen rekabet, başarı, mücadele etme, en iyiye ulaşma duygusu ve kazanma tutkusu ile kapitalist ekonomi arasında vazgeçilemez bir birliktelik söz konusudur” (Talimciler, 2005: 86).

Stadyumların yeniden yapılandırılması ve oyunun para ile kurmuş olduğu bağlantılar sonrasında futbolun çehresi değişmeye başlamıştır. Stadyumlarda yaşanan dönüşüm süreci sonrasında, gelir düzeyi daha düşük olan taraftar kitlesinin stadyum içerisinde takımını seyredebilme ve oyundan haz alma özgürlükleri engellenmiştir. Fiyatı müşteri belirlenmiş düşüncesi ile birlikte kim daha fazla parayı verebiliyorsa, bileti ve dolayısı ile de maçı izlemeyi o hak eder düşüncesi Türkiye’de de önümüzdeki sezon içerisinde Biletix firmasını satın alan Amerika

Birleşik Devletlerinin en büyük biletleme firması olan TicketMaster, tarafından uygulamaya sokulacak².

Bu süreç gerek Avrupa ülkelerinde gerekse Türkiye’de stadyumların yenilenmesi sonrasında kendisini bilet fiyatları ve ardından maçlarda en fazla bağırın bu gruba mensup olanların stadyumun kenar bölgelerine doğru gönderilmeleri ile hissedilmiştir. Stadyumlarda yaşanan bir diğer hak ihlali de, ‘sıradan’ taraftarların giriş-çıkış kapıları ile içeride karşılaştıkları olumsuzluklar ile ilgilidir. Bu taraftar gruplarının içeri giriş ve çıkışlarında yaşamış oldukları sıkıntılar, VIP tribünlerinde ya da Loca sahibi müşteri/taraftarların hiçbir zaman karşılaşmadıkları ve de karşılaşmayacakları sıkıntılardır. Son olarak, tribünlerde yaşanan şiddet ve bu şiddetin yaratmış olduğu gerilim sonrasında tek amacı tutmuş olduğu takımın maçını izlemek olan ‘futbolsever taraftar’ kitlesinin en temel hakkı olan ‘seyretme ve eğlenme hakları’ da gasp edilmiş olmakta ve bu kitle sık sık güvenlik gerekçesi ile tribünlerde fiziksel/sözel şiddete maruz bırakılmaktadırlar. Tüm toplumu ilgilendiren şiddet ve onun stadyum içerisinde ve dışarısındaki yansımalarından sorumlu tutulmakla kalmamakta, kendilerine yönelik şiddeti önleme yasa tasarıları hazırlanabilmektedir. Bu ve buna benzer sorunlar, futbol sahalarında ya da parke salonlarda son dönemde sıkça yaşanmasına karşın yüksek sesle dile getirilmekten özenle kaçınılmaktadır. Çünkü neo-liberal dalganın yaratmış olduğu koşulların spor sahaları ile kurmuş olduğu birlikteliğin gücü ve etkinliği özellikle medyada çok net bir biçimde kendisini hissettirmektedir. Sürekli olarak paraya ve paranın yaratmış olduğu konfora yapılan vurgunun ön plana geçirilmesi ile spor sahalarında olay çıkartan kitlelerin adeta birer terörist olarak kamuoyuna yansıtılması arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Şimdi, bu yaşanan ihlalleri ve bu ihlallerin yarattığı sıkıntılar üzerinde durmaya çalışalım.

Yeni Stadyumlardan Dışlanan ‘Taraftarlar’

Futbolun çehresi sermaye ve medyanın, bu oyuna el atması ile birlikte değişmiştir. Yeni bir futbol anlayışı ve bu anlayışın yarattığı yeni bir futbol örgütlenme modeli oluşturulmuştur. Futbol içerisinde dönen para miktarının artması sonrasında, futbolun ‘oyun-oynama ve eğlenme’

² ‘Derby’leri bilete yüksek para verenler izleyecek’ TicketMaster’ın CEO’su Ali Abhary ‘Herkes etkinliğe gitmek isteyecek. Ben senden daha çok isteyeceğim ve senden de çok para vermeye hazırım. Sen daha az para vermek isteyeceksin. Buna göre kendi fiyatın belirlenecek ve en yüksek veren kazanacak’ (Vatan gazetesi, 31.12.2006,s.7).

özelliği yerini ‘kazanma-harcama ve başarıma’ anlayışına bırakmaya başlamıştır. Eğlenme ile mutlak surette kazanma anlayışının yer değiştirmesi sonrasında futbolun niteliğinin değişmesi ve masumiyetini yitirmesi hızlanacaktır. Yeni futbol anlayışının en önemli ögesi medya ve onun yerine getirmiş olduğu işlevdir. Medya, futbolun algılanış biçimini değiştirmekle kalmamış, futbola yüklenen anlam ve değerlerinde değişmesinin önünü açmıştır. Artık futbol, medya aracılığı ile oynanan/oynatılan, ekrana göre biçimlendirilen bir oyun haline dönüşmüştür. Futbolun/sporun metalaşması ve televizyona özgü bir etkinlik türü haline dönüştürülmesinin ardından stadyumlar büyük bir yapısal dönüşüm geçirmişlerdir.

Futbolun milyonları peşinden sürükleyen dev bir sanayi haline gelmesi, kulüp yöneticilerini-medya patronlarını daha fazla seyirciyi ekrana çekebilmek, onlara daha mükemmel koşullarda hizmet vermek ve hepsinden önemlisi onların tüketimlerini arttırmak için çeşitli projeler üretmelerine yol açmıştır. Bunun futbol sahalarındaki yansımalarının başında stadyumların yeni dönemin anlayışına uygun olarak inşa edilmeleri gelmektedir. Stadyumlar fordist dönemdeki standart işlevlerini terk ederek, yeni dönemde fonksiyonel bir niteliğe bürünmüşlerdir. İçerisinde restaurantlardan kafeteryalara, sinema ve oyun salonlarına kadar değişik aktivitelerin yerine getirilebileceği mekânlar olarak stadyumlar kabuk değiştirmişlerdir. “Stadyum artık modernist kentin toplum yapısının bir maketinden çok ayrı bir içerik taşımaya başlamıştır. Modernist toplumun hiyerarşik yapısı, kendisini tribünlerde rahatça temsil edebilme yetisini elinden kaçırmıştır. Lüks locaların ve ona tamponluk görevi üstlenen ‘vip’ tribünlerinin sahipleri, modernizm sonrası sermaye paylaşımının geçici üyeleridir. Tribünlerin bu alanları, genellikle yıllık ve büyük peşin paralar karşılığında kiralanmakta, müşterileri ise sermaye piyasalarının dalgalanmasına koşut biçimde sürekli değişim gösterebilmektedir” (Zeytinoğlu, 2005: 26). Stadyumun içinde koltuklandırılma ve loca sistemi ile konfor arttırılmıştır. Amerika Birleşik Devletlerinde geliştirilen süper tribün koltukları projesine göre, futbolsever evindeki koltuğundan daha rahat bir biçimde maçını izleyecek ve koluna bağlanabilecek mini ekran ile önemli pozisyonların tekrarını görebilecek ve saha içindeki konuşmaları da dinleyebilecektir. Önceleri sadece sportif etkinlikler için kullanılan bu mekânlar, yeni dönemin esnek üretim koşullarında olduğu gibi farklı amaçlar için de

*Futbol Sahaları Ve Spor Salonlarındaki Hak İhlalleri Ve Taraftarlar Üzerindeki Etkisi
(A Study on the Violation of the Rights in The Football Fields and Sport Halls
and Their Impact On the Fans)*

kullanılabilecek şekilde yeniden dizayn edilmişler ve adeta birer televizyon stüdyosuna döndürülmüşlerdir.

Serbest piyasa ekonomisinin oluşturmuş olduğu tüketim modelinde tüketici merkezli bir yapı söz konusudur ve bunun içinde her alanda tüketiciye yönelik yenilikler yaşanmaktadır. Futbol, tüketicilere/müşterilere yönelik bu uygulamaların yaşandığı alanların başında gelmektedir. Yeni dönemde müşteri odaklı bir yaklaşım içerisine giren kulüpler için müşteri/taraftar memnuniyeti ön planda yer almaktadır ve bunun için de stadyumlarda sunulan hizmet ve hizmetin kalitesi de yeniden düzenlenmiştir. Fenerbahçe kulübünün Avrupa'daki benzerleri gibi yeniden inşa ettiği Şükrü Saraçoğlu Stadyumunda VIP Alt Maraton tribünün 2002-2003 sezonu fiyatları, 700 YTL- 950 YTL- 1.400 YTL- 1.750 YTL- 2.250 YTL- 2.650 YTL ve 4.000 YTL arasında değişmektedir. 22.5.2005 tarihinde Fenerbahçe-Galatasaray kulüpleri arasında oynanan maç biletleri şu fiyatlarla satılmıştır: Maraton alt tribün 300 YTL, Maraton üst tribün 100 YTL, Numaralı Vip 150 YTL, Numaralı özel 125 YTL, Migros tarafındaki tribün 37,5 YTL'ye satılmıştır. Futbolun endüstrileştiği bu yeni dönemde, televizyon-reklâm-yeni stadyumlar aracılığıyla yeni bir taraftar kitlesi oluşturulmuştur. Küreselleşme sürecinin etkilerinin net bir biçimde görülebildiği alanların önde gelenlerinden birisi olarak futbol ve onun yarattığı müşteri odaklı taraftar tiplmesi, küreselleşmenin istediği insan tiplmesinin futbol sahalarındaki yansımından başka bir şey değildir.

Bu sürecin en önemli etkisi hiç kuşkusuz taraftarlar üzerinde olmuştur. Taraftarlar artık sadece kulüpleri ile gönül bağı bulunan ve kulüplerinin müsabakalarını takip eden kişiler değillerdir. Taraftarlar, aynı zamanda kulübüne ait markalı ürünleri satan alan, maçları seyredilemek için yüksek bilet ücretlerini karşılayan ve takımının renklerini taşıyan resmi ürünleri hayatının her alanında kullanmaya başlayan müşterilerdir. Bu müşterileri stadyumlara çekebilecek yıldız oyunculara ihtiyaç vardır. Bu süreç içerisinde taraftarların, oyunla ve kendi yaşamları ile kurmuş oldukları bağlantı tamamen izleme/seyretme/tüketme edimine indirgenmiştir. Bu indirgenme ise futbol sahalarında şiddet eylemlerinin daha fazla ortaya çıkması ile sonuçlanmıştır. Bu şiddet eylemleri sadece rakip taraftarlar arasında değil, aynı takıma mensup taraftarlar arasında da yaşanabilmektedir. Toplumun küçük bir maketi olarak nitelendirilen stadyumların yapısında yaşanan değişimlerin en önemli etkisi, takımına gönülden bağlı taraftar

kitlesinin ellerinden 'seyretme' haklarının alınmasıdır. Futbolun endüstriyel bir gelişim süreci içerisine girdiği ve daha paralı taraftar/müşteri kitlelerinin tercih edildiği bir ortamda, alt gelir grubuna mensup olan taraftar kitlelerinin yeri bulunmamaktadır. Türkiye'de her ne kadar kulüpler yeni taraftar anlayışları çerçevesinde bir takım düzenlemelere girmiş olsalar dahi, aslında 'takımına gönülden bağlı ve onun için her türlü zorluğu göze alan taraftarlardan' bir türlü vazgeçememektedirler. Çünkü bu taraftar grubu, takımını her türlü ortamda desteklemeye devam etmekte ve özellikle deplasman maçları için olmazsa olmaz bir kitle olarak, daima kulüplerin ellerinin altında bulundurulmaları gerekmektedir. Böylesi bir anlayış bile Türkiye'deki bakış açısının nasıl bir temele oturduğunu ve Türk futbolunun nerelerden beslenmekte olduğunu da ortaya çıkartmaktadır. Türkiye'de futbol sahalarından, parke salonlara doğru taşan şiddet hareketlerinin altında da bu yönetim anlayışının ve onun yarattığı ortamın etkisi bulunmaktadır.

Yeni futbol anlayışı ve örgütlenmesi sonrasında, stadyumlar içerisinde taraftarların sınıfsal konumlarının daha net hissedildiği bir ortam yaratılmıştır. Bunun en büyük sakıncası ise taraftar gruplarının kendi kimliklerinin oluşum aşamasında dahi bir ayrıcalık/farklılık temasının kendisini hissettiriyor olmasıdır. Bir tarafta binlerce dolar ödeyerek loca sahibi olan ya da kombine bileti ile stadyum içerisinde ayrıcalıklı bir konumda bulunan bir taraftar grubu ve onların stadyuma giriş-çıkışlarından, stadyum içerisinde yararlanmış oldukları ortama kadar kendisini hissettiren bir farklılık. Bu taraftar/müşterilerin stadyuma geliş gidişlerinde otopark sıkıntıları, giriş kapılarının darlığı gibi sıkıntıları bulunmamaktadır. Ayrıca stadyumun bu kesiminde içki servisi de gerçekleşmektedir. Buna karşın daha alt gelir grubuna mensup taraftarların stadyuma gelişlerinden itibaren sıkıntılı bir süreç içerisinde geçmeleri kaçınılmazdır. Bu taraftarlar dar kapılardan içeri girmek zorundadırlar, Türkiye'nin pek çok stadyumundaki giriş kapılarındaki demir parmaklık ve tel örgülerin varlığı, hapishaneleri çağrıştırmaktadır. Örneğin İzmir Alsancak Stadyumunda demirlerle çevrili ve maksimum 50 cm.lik bir kapıdan içeri girmek zorunda bırakılan taraftarların, bu giriş öncesinde çektiği itiş kakışlar ve ezilme tehlikeleri, stadyum içerisinde yerini tel örgülerle çevrili bir kafes içinde yaşama hissine bırakmaktadır. Stadyuma girişten, tribün içindeki sağlanan konfora kadar son derece kötü muamele ile karşılaşan taraftarlara, daha başından itibaren suçlu kişiler şeklinde yaklaşılmakta ve güvenlik güçleri bu doğrultuda

taraftarlara yaklaşmaktadırlar. Bu kitlenin stadyum içerisinde karşı karşıya kaldıkları davranışlar da son derece insanlık dışıdır, tribünlerde sadece fiziksel şiddete maruz kalmazlar. Aynı zamanda bir kimliksizleştirme ve sözel şiddet ile de karşı karşıyadırlar. Polisin bu kitleye yaklaşımı da, diğer taraftar/müşteri grubuna göre daha sert ve etkilidir.

Yaşanan Şiddet ve Olayların ‘Taraftara’ Fatura Edilmesi

Futbolun kapitalist üretim ve tüketim mantığı ile kurmuş olduğu ilişkinin yarattığı yeni olanaklar sonrasında futbol adeta bir iktidar nesnesi haline dönüştürülmüş ve futbol üzerinden toplumsal yaşama bir takım değerlerin transfer edilmesinin yolu açılmıştır. Toplumsal yaşamda karşılaşılan sıkıntı ve sorunların taşındığı yerlerden birisi haline dönüşen futbol sahaları bu süreçte çeşitli kişi ve grupların şiddet gösterilerinin sergilendiği alanlar haline gelmeye başlamışlardır. Bu sürecin hızlanmasında etkili olan bir diğer süreç de hiç kuşkusuz futbolun metalaşma sürecindeki hızlanma ile birlikte futbol üzerinde toplanan rantın miktarının artması ve bu ranttan pay almak isteyen bir takım grupların oluşmaya başlamasıdır. “ ‘Taraftar kalabalığı’ yerine, ‘nitelikli müşteri’ dönemi başlamıştır. Böyle bir eğilim, doğallıkla üst gelir düzeyindeki ‘taraftar-müşteri’nin stadyumdaki egemenliğini ortaya koyacaktır. Bu olanaktan yoksun bırakılmış diğer bir kitle, ırkçılık ve milliyetçilik söylemleri ile stadyumlara bir biçimde soktukları kesici cisimlerle, sahaya fırlattıkları sert maddelerle ve stadyum dışında da sürdürdükleri şiddet hareketleriyle var olmayı sürdürüyorlar. Üstelik tribünlerde giderek derinleşen yaşamsal koşulların uçurumu, tribün bütünlüğünü yok ettiği gibi, aynı kulübün taraftarları arasında oluşan bir yabancılaşmaya da kapı açıyor. Taraftarların kendi takımlarına yönelttikleri şiddetin arttığını sezebiliyor musunuz? Taraftar, yarattığı şiddet ile kendi varlığını kanıtlıyorsa ve bundan böyle o, tribün bütünlüğünden de bağımsızlaşmışsa, bunun bir anlamı olmalı” (Zeyinoğlu, 2005: 19-20).

Mutlak surette başarıyı ve kazanmayı yücelten bir toplumsal değerler hiyerarşisi içerisinde kaybedilen sadece bir maç ya da kupa değil hayatın ta kendisi haline dönüşebilmektedir. Farklılık yerine tek tipliğin özendirildiği bir ortamda futbol sahalarında rakip taraftarlar yok edilmesi gereken ve her türlü güç ve ayrıcalığın kullanılması ile alt edilmesi gereken varlıklara dönüştürülmekte ve şiddetin dozajı sözel şiddet uygulamalarından (küfürler, aşağılayıcı slogan ve şarkılar) fiziksel şiddet

içeren (yaralama hatta öldürmeye kadar) uygulamalara doğru değişen oranlarda yaşanabilmektedir. Futbolun oyunluktan çıkarılıp bir iş haline dönüştürüldüğü bir ortamda alınacak her türlü önlem ve müdahaleye karşın şiddetin önüne geçebilmek ne yazık ki son derece güçtür.

Futbol sahalarında ya da salonlarda yaşanan şiddetten en fazla mağdur olan kesim hiç kuşkusuz 'gerçek taraftar/sporseverler'dir. Çünkü bu kesim yaşanan şiddet olayları sonrasında tuttıkları takımı desteklemek için stadyumlara/salonlara gitme hakları ellerinden alınmaktadır. Medyada sürekli olarak 'bu olayları çıkartanlar şu takımın taraftarları değildir ya da bunlar küçük bir azınlık gruptur' şeklinde demeçler verilmesine, yazılar yazılmasına karşın, küçük birer azınlık olarak nitelendirilen bu grupların tribünlerdeki egemenlikleri her geçen gün artmaya devam etmekte ve gerçek taraftarlar tribünlerden uzaklaştırılmaktadır. Türkiye'de sadece takımını izlemek isteyen ve yeri geldiğinde/canı istediğinde tezahüratla takımını desteklemek isteyen taraftarların tribünlerde oturabilmeleri son derece güçtür. Çünkü küçük azınlık olarak nitelendirilen bu gruplar sürekli olarak küfürlü tezahürata ve ayakta maç izlemeye katılmaları konusunda futbolsever taraftarları zorlamaktadırlar. Böylece futbolsever-taraftarların en tabii hakkı olan 'seyretme/oyundan haz alabilme' hakları sürekli olarak tecavüze uğramakta ve önlerine çekilen barikatları aşabilmek için onlar da, ayağa kalkarak maç izlemek zorunda kalmaktadırlar. Ayağa kalkmak istemeyenlerin küfürlü tezahüratla aşağılanması hatta zaman zaman fiziki müdahalelere maruz kalmaları da sıkça rastlanan durumlardır. Eskilerin bir temaşa olarak nitelendirdiği futbol maçlarından alınacak keyif ve eğlence ortadan kaldırılmıştır.

Futbolsever-taraftar kitlesinin tribünlerde yaşadığı bir diğer önemli sıkıntı kaynağı da, yaşanan olaylar sonrasında önlem olarak getirilen ve aslında insanların maç seyredebilme özgürlüğüne vurulan darbelerdir. Özellikle Fenerbahçe-Galatasaray takımları arasında ya da İzmir'de Karşıyaka-Göztepe takımı taraftarları arasında yaşanan bir takım olaylar sonrasında maçların deplasman takımı taraftarlarına yasaklanması, deplasman takımı taraftarlarına tribünlerde yer ayrılmaması gibi uygulamalar aslında birer insan hakları ihlalden başka bir şey değildir. Önlem alması gereken ve bunun için orada bulunan yetkililer, gereken önlemleri almak yerine, rakip taraftarların tribünlere gelmemeleri ile her şeyin halledilebileceği şeklinde bir yaklaşım içerisine girmektedirler. Oysa, bu uygulamalara rağmen yaşanan olaylar ve

sıkıntılar, sorunun daha da fazla içinden çıkılmaz bir aşamaya doğru gitmesi ile sonuçlanmaktadır. Futbol sahalarından ya da salonlardan rakip takım taraftarlarının dışlanması, onların yok sayılması; sorunun çözümünü sağlayamaz. Tam tersine tribünlerde rakip taraftar grubuna ayrılan yerin artırılması ve farklılıkların daha fazla kabullenebileceği ortamların yaratılması ile şiddet sarmalının etkisi kırılabilir. Saldırganların önünden çekilmek, aslında şiddetin kullanım değerinin artırılmasından başka bir işe yaramayacaktır.

Sonuç

Futbol sahalarında yaşanan şiddet ve sonrasındaki gelişmelerin etkisi ile hazırlanan şiddeti önleme yasasının kim ve kimler tarafından ihlal edildiği ve ne gibi eksiklikleri içerdiği iyi bir şekilde incelenirse, gerçek taraftarların mağduriyetleri bir kez daha görülebilir. Olayları çıkartan/olaylara karışanlar elleri kollarını sallayarak, maçlara gitmeye devam edebilirlerken; takımını izlemek isteyen kitle her geçen gün biraz daha uzaklaşmaktadır. Türkiye’de futbolun/sporun kurtuluşu bu kitlenin kazanılmasından geçecektir, aksi takdirde yapılan bütün düzenlemelere ve alınan bütün tedbirlere rağmen, şiddetin yaygınlaşmasının önüne geçilebilmesi zor olacaktır.

Neo liberal politikaların etkisini hissettirdiği ve dönüşüme uğrattığı futbolda yaşananlar, futbolun gerçek kimliğinden nasıl uzaklaşmakta olduğunu göstermektedir. Futbolun orta sınıf ve üst gelir grubuna yönelik biçimde düzenlenen bir show business’a dönüştürülme süreci ile birlikte ‘oyunluktan’ çıkartıldığı ve özellikle bahis ve iddia oyunları sonrasında, içerisinde her türlü kirli ilişkilerin yer aldığı bir alan haline aldığı görülmektedir. Bu dönüşüm süreci aynı zamanda, ‘gerçek taraftar’ kitlesinin hayatında büyük bir önemi olan bu ‘oyun’ ile kurmuş olduğu bağın da zedelenmesine neden olmuştur. Stadyumların yeniden düzenlenmesi, bilet fiyatlarında yaşanan büyük artış sonrasında, bu kitlenin stadyumlardan dışlanması ve takımları ile kurmuş oldukları gönül bağını sürdürebilecekleri ortamın ellerinden alındığını ve takımlarını ancak paralı televizyon kanalları aracılığı ile izleyebilecekleri yeni bir ortamın oluşturulduğu bir dönem yaşanmaktadır. Milli maçlarda astronomik bilet fiyatı uygulamaları sürdürülmektedir, milli takımı izlemeye gelecek olan kitlenin yeterince ateşleyici olamayacağını düşünen yöneticiler çareyi, son İsviçre milli maçı öncesinde üç büyük kulübün taraftar temsilcileri ve onların getireceği taraftarlara yönelik üç

bin adet ücretsiz bilet dağıtımında bulmuşlardır. Bu uygulama dahi aslında futbol ile taraftar (müşteri taraftar kitesinden söz etmiyorum) arasındaki bağlantının ne kadar önemli olduğunu ve bu bağın kopartılmasının sadece taraftar için değil, futbolun kendisi içinde ne kadar büyük sıkıntılar yaratabileceğini göstermektedir.

Taraftarların futbol sahalarından ya da salonlardan uzaklaştırılmaları, oyunun iş'e dönüştürülmesi süreci ile yakından bağlantılıdır. Bu sürecin taraftarlar açısından yarattığı en önemli olumsuzluk, ellerinden seyredebilme özgürlüklerinin alınmaya çalışılmasıdır. Futbol sahalarında ya da salonlarda bu kitleye yaşatılan ortamı bu açıdan yeniden düşünersek aslında ellerinden alınmak istenenin sadece bir oyun olmadığı, aynı zamanda hayatlarının önemli bir parçası olan ve onlara birer yaşam alanı sağlayan bir etkinliğin ta kendisi olduğu görülecektir. Taraftarlık bir kimlik oluşturma olgusudur ve bu kimliği oluşturmak için yoğun çabalar sarf etmeniz de gerekmez. Bir kulübün taraftarı takımında kendisi için anlamlı bir yan bulur ve takımına kendisinden bir şeyler verir, kişinin hayatında takımının yaratmış olduğu anlamın artması ile taraftarlığın yoğunluğu da artar. Futbol sahaları ya da salonlar, bizim kimlik edinme mekânlarımız olarak, hayatımızın diğer alanları kadar önemli ve gerekli mekânlardır. Bu ve buna benzer mekânların, bir takım ekonomik düzenlemelerle ya da bir takım güvenlik nedeni ile elimizden alınmaya çalışılması ile birlikte yaşam alanlarımızın kısıtlanması, bizi biz yapan bir takım özelliklerimizin yok farz edilmesi gerçekleştirilmektedir. Gerçek taraftarlar/ sporseverler olarak en doğal hakkımız olan seyretme, eğlenme haklarımızın elimizden bir takım bahanelerle alınmasına müsaade etmeyelim. Yerlerimizi, bir avuç olarak nitelendirilen bir kitleye ve her şeyi paraya dönüştürmek isteyen zihniyete terk etmeyelim. Farklılıklarımızı hissedebildiğimiz ve bunlarla yaşamayı öğrenebildiğimiz spor sahalarına sahip çıkalım.

*Futbol Sahaları Ve Spor Salonlarındaki Hak İhlalleri Ve Taraftarlar Üzerindeki Etkisi
(A Study on the Violation of the Rights in The Football Fields and Sport Halls
and Their Impact On the Fans)*

Kaynaklar

- TALİMCİLER, A. (2005), *Türkiye’de Futbol ve İdeoloji İlişkisi: Medya’daki Futbol Söylemi Üzerine Bir İnceleme*, E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), İzmir.
- TOKER, N. (2005), “Oyuna Girme-Oyunu Seyretme: Platon’a Karşı Aristoteles”, *Toplum ve Bilim*, Sayı 103.
- ZEYTİNOĞLU, E., (2005), *Uyku Tulumunda Spor*, İstanbul: Telos Yay.